

МАРЧЕНКО ТЕТЯНА ЮРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального процесу

ПРАВО ОБВИНУВАЧЕНОГО НА ЧАС ТА МОЖЛИВОСТІ, НЕОБХІДНІ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ СВОГО ЗАХИСТУ: ПРАКТИКА ЄСПЛ 2018 РОКУ

Право підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення гарантується ст. 6 (3)b Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція). Практика Європейського суду з прав людини (далі – Суд, ЄСПЛ) слугує маркером ефективності дотримання вищевказаної норми Європейської конвенції. Більше того, послідовний аналіз прецедентних рішень ЄСПЛ дозволяє відслідкувати спрямованість позицій Суду, які в подальшому безпосередньо впливають на прогнозованість та сталість поточної практики національних судів.

Зважаючи на те, що законодавчо не встановлено, що мається на увазі під «достатнім часом», «необхідними можливостями», то в даному випадку, лише практика Суду може дати відповідь, що ж потрібно брати за основу національним судам, щоб зрозуміти сутність та межі гарантованого права. На основі рішень Суду можна виділити певні складові окремо права підозрюваного, обвинуваченого на достатній час та права на можливості, необхідні для підготовки захисту.

Так, у справі «Муртазалієва проти Росії» (заява № 36658/05) заявниця стверджувала, що вона не мала змоги побачити або ефективно вивчити відеозаписи спостереження, показані під час слухання по її справі, оскільки вона не могла бачити монітор в залі суду. Вона посилялася, зокрема, на статтю 6 § 3 (b). Суд одностайно встановив відсутність порушення статті 6§1 і 3 (b), оскільки вона не опинилася в серйозному несприятливому положенні порівняно з прокуратурою щодо перегляду та перевірки відеозаписів спостереження. Заявниця не пояснила ні національним судам, ні в Страсбурзі, чому їй було складно переглядати запис. Захист не подав скаргу на якість аудіозапису, який був достатнім для перевірки точності транскрипту, що захист бажав здійснити за допомогою відтворення запису в суді. Заявниця стверджувала, що Суд повинен був зробити висновки про нездатність уряду створити план дій в суді та домовленості про перегляд запису. Проте Суд постановив, що така відсутність інформації була недостатньою для обґрунтування висновку про несправедливість. Суд був переконаний в тому, що пані Муртазалієва мала можливість ефективно брати участь у перегляді відеозапису у спосіб, який задовольняв її потреби під час судового розгляду, які полягали у перевірці точності транскрипту запису порівнюючи його з аудіозаписом. Тому стаття 6 §1 і 3 (b) Конвенції не була порушена [1].

Незважаючи на те, що заявниця не змогла переконати Суд у своїй позиції, все ж з рішення чітко вбачається, що право мати можливість для ефективного перегляду та вивчення аудіо- / відеозаписів, визнається судом як складова права, гарантованого ст. 6 (3) b Конвенції. Важливо і те, що Суд оцінив можливості сторони захисту у розрізі можливостей, якими користувалась сторона обвинувачення.

У справі *Dridi v. Germany* (App. no. 35778/11) заявник стверджував про порушення його прав, передбачених пунктами 1 і 3 (b) та (c) статті 6 Конвенції, оскільки розгляд справи перед Регіональним судом не був відкладений, незважаючи на клопотання його адвоката, чиє доручення на представництво було відкликано, а згодом відновлене лише за день до слухання. При цьому, адвокат не був належним чином викликаний, не міг бути присутнім і не мав можливості заново ознайомитися з матеріалами справи. Таким чином, його адвокат не отримав ані достатньої можливості на доступ до матеріалів справи, щоб підготуватися до захисту заявника, ані достатньої можливості бути присутнім на слуханні в апеляції (§ 34) [2].

Цікаво те, що Уряд визнав наявність порушення прав заявника. В свою чергу, Суд постановив, що мало місце порушення пунктів 1 і 3 (b) та (c) статті 6 Конвенції. Суд чітко вказав, що саме адвокат заявника не отримав достатньої можливості для підготовки захисту заявника для участі в апеляційному слуханні.

У справі *Mikhaylova v. Ukraine* (App. no. 10644/08) заявниця також стверджувала про порушення ст. 6 (3)b у сукупності з іншими пунктами статті 6 Конвенції. Заявниця вказувала, що о 9.30 год. Суддя М. відклав слухання і доручив своєму секретарю скласти протокол про правопорушення; слухання стосовно цього протоколу розпочалося о 10.27 – не пізніше ніж через годину. Заявниця стверджувала, що вона не була повідомлена про слухання щодо прояву неповаги до суду. Навіть незважаючи на те, що їй було надано протокол про правопорушення о 10.04 год., вона відмовлялась підписати його до того моменту, поки не отримає можливості проконсультуватися з адвокатом. Також заявниця стверджувала, що не могла отримати копії документів у матеріалах справи до слухання (§ 37). У § 68 Суд вказав, що оскільки заявниця скаржилась на порушення пункту 3 (b) статті 6 Конвенції, а вимоги пункту 3 статті 6 містять конкретні аспекти права на справедливий суд, передбаченого ст. 6 § 1, то Суд розглядатиме скаргу заявниці, подану за § 3 статті 6, в сукупності із § 1 ст. 6 Конвенції.

Суд вже встановлював порушення прав заявників відповідно до пунктів 1 і 3 (b) статті 6 у справах про адміністративні правопорушення, коли, як у цій справі, період між складанням протоколів про адміністративні правопорушення та дослідженням адміністративної справи заявників не перевищував кількох годин (див. *Kornev and Karpenko v. Ukraine*, no. 17444/04, §§ 67 and 68, 21 October 2010).

Дослідивши всі матеріали, що були йому надані, Суд не знайшов жодного аргументу, здатного переконати його досягти іншого висновку у цій справі. Навіть визнаючи, що справа заявниці не була особливо

складною, Суд не переконаний, що обставини, за яких було проведено судовий розгляд, були такими, що дозволяли їй правильно ознайомитися та адекватно оцінити обвинувачення та докази проти неї та розробити стратегію захисту, що мала б право на життя [4].

Тому, Суд вирішив, що мало місце порушення ст. 6 §§ 1 and 3 (b) Конвенції, оскільки заявниці не було надано необхідного часу для підготовки свого захисту.

У справі *Rodionov v. Russia* (App. no. 9106/09) теж було висунуто питання порушення ст. 6 (3)b у сукупності із іншими складовими права на захист, передбаченими ст. 6 Конвенції. У своєму рішенні Суд зазначив, а Уряд підтвердив, що в клітці, в яку заявника було поміщено під час кримінального провадження, була лише одна лава. Суд також зазначив, що не заперечувалось і те твердження заявника, що співробітники тюремної адміністрації завжди були присутні біля цієї клітки і що він міг спілкуватися зі своїми адвокатами лише в їх безпосередній присутності (§171).

Суд нагадав, що у рішенні *Yaroslav Belousov v. Russia* Суд також визнав порушення пункту 3 (b) статті 6 Конвенції, зокрема, через відсутність у заскленій кімнаті, в яку заявник був поміщений, пристроїв, які дозволили б йому робити нотатки (§ 151).

Беручи до уваги аргументи сторін і його прецедентну практику з цього питання, Суд вважає, що Уряд не висунув жодного факту чи закону, здатного переконати його прийти до іншого висновку у цій справі [5].

В результаті розгляду справи, Суд встановив порушення §§ 1 і 3 (b) і (c) ст. 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю в металевій клітці, в якій заявника утримували під час провадження, пристрою, який би дозволив йому робити нотатки, а також відсутністю конфіденційності усної комунікації між заявником та його адвокатами.

Таким чином, у вищезазначених рішеннях ЄСПЛ проілюстрував, що право захисника на ознайомлення з матеріалами справи, робити нотатки та бути присутнім на слуханні є невід'ємними складовими права обвинуваченого мати можливості, необхідні для підготовки захисту. При цьому, для оцінки належного дотримання гарантованого права Суд бере до уваги всі обставини справи. Більше того, з рішення можна зробити проміжний висновок, що для того, щоб встановити чи були можливості, зокрема, для ознайомлення та сприйняття матеріалів справи обвинуваченим достатніми, суд повинен врахувати особу обвинуваченого, особливо, якщо заявник вже мав можливість вивчити матеріали справи під час провадження у 2005 р. Тоді, після повторного відкриття справи у 2010 р., заявнику і його адвокату була надана інша можливість

вивчити матеріали справи. Заявник та його адвокати мали 5 днів для вивчення 6-томної справи на 1500 стр. Згідно з документами, поданими до Суду, вони вивчали від 187 до 413 сторінок на день (§43). У заяві, поданій у 2010 році, заявник детально проаналізував матеріали справи, широко посилався на всі основні докази, включаючи висновки експертів та свідчення свідків, і посилався на точні сторінки у матеріалах справи. Суд також зазначив, що заявника в апеляції представляли два адвокати, які підтвердили суду, що у них було достатньо часу для вивчення справи. Важливо, що заявник не був обмежений у кількості і тривалості його зустрічей з адвокатами (§§44-45).

Вищевказані міркування привели Суд до висновку, що час, виділений стороні захисту для вивчення матеріалів справи, не був таким, що міг би вплинути на суть права, гарантованого §§ 1 і 3 ст. 6 Конвенції. Щодо скарги заявника на невідповідність умов у слідчому ізоляторі, то Суд звернув увагу, що заявник не надав жодних доказів для підтвердження своїх тверджень. Таким чином, Суд дійшов висновку, що він не може встановити те, що можливості для підготовки захисту заявника були недостатніми (§47). Таким чином, Суд встановив відсутність порушення ст. 6 §§ 1 та 3 (b) Конвенції стосовно часу та можливостей, які повинні були надаватися заявникові для підготовки свого захисту під час провадження у 2010 р. [3].

Знову ж таки, в даному рішенні Суд врахував можливості, які були попередньо надані стороні захисту та обсяг матеріалів для ознайомлення щоденно. Більше того, ЄСПЛ переконався, що сторона захисту володіє інформацією, що міститься у матеріалах справи (§§44-45).

Таким чином, нещодавня практика ЄСПЛ стосовно дотримання права підозрюваного, обвинуваченого мати час та можливості, необхідні для підготовки його захисту, ще раз підкреслює наступне:

- до можливостей обвинуваченого та його захисника, як складової права, гарантованого ст. 6 (3)b варто відносити: право на доступ та ознайомлення з матеріалами справи, право робити нотатки право бути присутніми під час судових засідань;
- як обвинуваченому, так і його захиснику, повинно надаватися достатньо часу для підготовки до захисту, навіть якщо є достатні підстави вважати, що справа по своїй суті є не складною;
- Суд при визначенні достатності часу та можливостей повинен брати до уваги наступні чинники: всю історію справи та її обставини, обсяг матеріалів справи, умови, в яких перебуває підозрюваний, обвинувачений, кількість його зустрічей із захисником, можливість самого підозрюваного аналізувати та розуміти матеріали справи, які надані для ознайомлення.

Список використаної літератури:

1. Справа «Муртазалієва проти Росії»: Прес-реліз, виданий Секретарем Суду ЄСПЛ 436 (2018) від 18.12.2018, у перекладі Дроздова О. та Дроздової О.,

URL: <https://www.echr.com.ua/translation/sprava-murtazaliyeva-proti-rosi%D1%97-pres-reliz/>

2. Case of Dridi v. Germany, 26.07.2018 (App. no. 35778/11) URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-184816%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-184816%22]})
3. Case of Lambin v. Russia, 21.11.2017 (App. no. 12668/08) URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-178745%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-178745%22]})
4. Case of Mikhaylova v. Ukraine, 06.03.2018 (App. no. 10644/08) URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-181381%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-181381%22]})
5. Case of Rodionov v. Russia, 11.12.2018 (App. no. 9106/09) URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-188271%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-188271%22]})

Ключові слова: достатній час, необхідні можливості, захист, ЄСПЛ, обвинувачений, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

Ключевые слова: достаточное время, необходимые возможности, защита, ЕСПЧ, обвиняемый, Конвенция о защите прав человека и основных свобод.

Key words: adequate time, adequate facilities, defence, ECtHR, accused, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

МОГИЛА ВАДИМ СЕРГІЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального процесу

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЛОКАЛЬНОГО ПРЕДМЕТУ ДОКАЗУВАННЯ ПРИ РОЗГЛЯДІ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ КЛОПОТАННЯ ПРО ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ (ЗА Ч. 3 СТ. 233 КПК УКРАЇНИ)

Частиною 3 ст. 233 КПК України передбачено такий різновид судового контролю, як легалізація результатів проникнення до житла чи іншого володіння особи у невідкладних випадках. Слідчий суддя розглядає клопотання про проведення обшуку після проникнення до житла чи іншого володіння особи у порядку ч. 3 ст. 233 КПК України згідно з вимогами статті 234 КПК України, перевіряючи, крім іншого, чи дійсно були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді. Проте, ст. 234 КПК України була піддана істотним трансформаціям у зв'язку із набуття чинності Законом України № 2147-VIII від 03.10.2017 р., а тому слід дослідити, як положення ст. 233 та 234 КПК України натепер корелюються між собою.

Вимоги до клопотання слідчого, прокурора передбачені ч. 3 ст. 234 КПК України. Клопотання у порядку ч. 3 ст. 233 КПК України без будь-яких особливостей буде містити відомості, передбачені п.п. 1, 2, 3, 5, 6 ч. 3 ст. 234 КПК України. Житло чи інше володіння особи або частину